

การค้าระหว่างประเทศที่นิสิตปริญญาตรีควรเข้าใจ^{1/}

กาญจนา ศรีพุทธเกียรติ^{2/}

บทความนี้ผู้เขียนแปลจากเรื่อง “What Do Undergrads Need To Know About Trade?” ซึ่งเขียนโดย Krugman (1993) โดยแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจผิดของนิสิตในเรื่องแนวความคิดเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่นิสิตไม่ได้เรียนวิชานี้และได้ฟังผู้นำหลาย ๆ ท่านกล่าวถึงหลักการ 6 ข้อที่เป็นการสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศ คือ (1) เป็นแนวคิดการทำการค้าแบบใหม่ (2) การแข่งขัน (3) ประสิทธิภาพ (4) การเพิ่มมูลค่าสินค้า (5) งานและ (6) ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งในบทความนี้ Krugman ได้อธิบายให้นิสิตทราบถึงความเข้าใจที่ถูกต้องในแต่ละหลักการ

นิสิตปริญญาตรีที่ไม่ได้ศึกษาในคณะเศรษฐศาสตร์ ส่วนมากจะศึกษาเฉพาะวิชาเศรษฐศาสตร์ทั่วไปเท่านั้นและในวิชานี้อาจารย์ส่วนใหญ่ก็จะไม่สอนหลักการพื้นฐานของการค้าระหว่างประเทศ ปัจจุบันการค้าระหว่างประเทศมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ และสิ่งกระตุ้นที่ทำให้วิชานี้มีความสำคัญก็คือมุมมองของสาธารณชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของการค้าระหว่างประเทศ หนังสือที่ขายดี สื่อพิมพ์ต่าง ๆ หรือบทความด้านธุรกิจอธิบายถึงบทบาทของประเทศมหาอำนาจในเวทีเศรษฐกิจโลก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยสามารถที่จะยืนหยัดอยู่ในเวทีเศรษฐกิจ

โลกได้นั้น การค้าระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่สำคัญ

ภาครัฐชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการค้าระหว่างประเทศ โดยเน้นการเปิดเสรีทางการค้า (Free Trade Area: FTA) ด้วยเหตุผลที่ว่าประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจโลกเพราะฉะนั้นต้องมีแนวคิด **การทำการค้าแบบใหม่** บริษัทในประเทศไทยจะต้อง **แข่งขันกับบริษัทต่างชาติ** ที่ส่งสินค้าเข้าไปจำหน่ายในตลาดเดียวกัน การผลิตที่มี **ประสิทธิภาพโดยมีการเพิ่มมูลค่าของสินค้า** และมีคุณภาพเป็นสิ่งที่สำคัญ การเปิดเสรีทางการค้ากับต่างประเทศทำให้คนไทยมี **งานทำมากขึ้น** และการแข่งขันในตลาดโลกต้องมี **ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน** ด้วยกันเอง

ปัญหาที่พบก็คือ นิสิตได้อ่านหรือทราบเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศที่ผิดโดยเข้าใจว่า **การค้าระหว่างประเทศ** หมายถึงการทำการค้าแบบใหม่ การแข่งขัน ประสิทธิภาพ การเพิ่มมูลค่าสินค้า งาน และความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายให้นิสิตปริญญาตรีเข้าใจหลักการของการค้าระหว่างประเทศที่อาจเคยตีความผิดพลาดไปบ้างว่าผิดพลาดอย่างไร โดยบทความจะเริ่มด้วยการอุปมาอุปไมยในเรื่องของหลักเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ 6 หลักการที่เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วแต่อาจเข้าใจกันผิด และจะอธิบาย

^{1/} แปลจากบทความเรื่อง What Do Undergrads Need to Know About Trade? ซึ่งเขียนโดย Krugman (1993) โดยผู้แปลได้เพิ่มเติมตัวอย่างเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น

^{2/} อาจารย์ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทความว่าความเข้าใจที่ถูกต้องในแต่ละหลักการนั้นคืออะไร และสุดท้ายจะเป็นบทสรุป

I. ข้อความสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศที่เป็นที่นิยมกล่าวถึง

Krugman (1993) ได้ยกตัวอย่างถึงข้อความที่สนับสนุนการค้าระหว่างประเทศที่มีการกล่าวถึงกันบ่อย ๆ ดังนี้

“เราต้องการแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบใหม่ เพราะว่าประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจโลก เพื่อที่จะรักษาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ชาวอเมริกันจะต้องเรียนรู้ที่จะแข่งขันและแข่งขันในตลาดโลกที่มีการแข่งขันกันรุนแรงขึ้น นั่นก็คือ เหตุผลที่ว่าทำไมประสิทธิภาพการผลิตที่สูงและคุณภาพของสินค้าเป็นเรื่องที่สำคัญ ประเทศสหรัฐอเมริกจะต้องเข้าไปอยู่ในภาคการผลิตที่เพิ่มมูลค่า ซึ่งจะทำให้ชาวอเมริกันมีงานทำมากขึ้นในอนาคต และแนวทางเดียวที่ประเทศสามารถจะแข่งขันในโลกการค้ายุคใหม่ได้ คือ หันส่วนใหม่ที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน”

จากข้อความข้างต้นสามารถสรุปเป็นหลักการของการค้าระหว่างประเทศที่กล่าวถึงกันบ่อย ๆ 6 ข้อ คือ (1) เราต้องการแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบใหม่ (2) การแข่งขันในตลาดโลก (3) ประสิทธิภาพ (4) ภาคการผลิตที่เพิ่มมูลค่า (5) งาน และ (6) หันส่วนใหม่

ถ้าหากอ่านข้อความข้างต้นแล้วก็จะอาจจะคุ้นเคย เพราะมีผู้นำและผู้ที่มีชื่อเสียงหลายท่านกล่าวถึงอยู่บ่อย ๆ การค้าระหว่างประเทศเป็นที่นิยมและชื่นชอบมากเพราะการทำให้คนเชื่อหลักการนี้ เขาอุปมาอุปไมยว่าประเทศสหรัฐอเมริกาเปรียบเหมือนบริษัทหนึ่ง ซึ่งเคยมีอำนาจผูกขาด ถ้าหากการดำเนินธุรกิจเป็นไปตามแผนที่วางไว้ บริษัทก็มีกำไร แต่ตอนนี้หลาย ๆ บริษัทในประเทศสหรัฐอเมริกากำลังมีปัญหาเนื่องจาก

มีคู่แข่งใหม่ ๆ ที่เข้ามาในตลาด (ทั้งนี้คู่แข่งใหม่ ๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นบริษัทต่างชาติ) เพราะฉะนั้นแนวคิดเรื่องการค้าระหว่างประเทศในแง่ของการแข่งขันเป็นสิ่งถูกต้องเนื่องจากอธิบายได้ด้วยเหตุการณ์จริง แต่ Krugman กลับมองเห็นว่าแนวคิดดังกล่าวเป็นความคิดที่ผิดเพราะประเทศชาติไม่เหมือนกับบริษัทจินตนาการให้ประเทศสหรัฐอเมริกามี 2 บริษัท คือ บริษัท Innovation จำกัด ซึ่งบริหารจัดการด้วยการจูงใจให้พนักงานคิดค้นสินค้าที่มีนวัตกรรมใหม่ ๆ พนักงานมีอิสระสามารถทำงานที่ใดก็ได้ และบริษัท Conservative จำกัด ซึ่งมีการบริหารจัดการด้วยวิธีแบบเดิม ๆ มีกฎระเบียบที่เข้มงวด การรวมสองบริษัทนี้เข้าด้วยกันแล้วใช้การจัดการแบบใดแบบหนึ่งอาจไม่สามารถทำให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรที่เป็นเลิศได้เนื่องจากแนวทางการบริหารและการจัดการของแต่ละบริษัทมีความแตกต่างกันหรือมีวัฒนธรรมองค์กรต่างกัน

II. แนวคิดการค้าระหว่างประเทศที่ถูกต้อง

จากหลักการที่สนับสนุนการค้าระหว่างประเทศที่เป็นที่นิยมกล่าวอ้างถึงกันนั้น นิสิตควรจะเข้าใจหลักการ 6 ข้อนี้ให้ถูกต้องด้วย

1) เราต้องการแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบใหม่

แนวคิดการค้าแบบดั้งเดิมคือการค้าขายเฉพาะในประเทศ โดยการนำปัจจัยการผลิตมาแปรเปลี่ยนให้เป็นสินค้าและบริการโดยใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ สิ่งที่สำคัญที่นิสิตควรจะทำความเข้าใจก็คือ การค้าระหว่างประเทศไม่ใช่แนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบใหม่ แต่เป็นกิจกรรมหนึ่งในระบบเศรษฐกิจซึ่งเป็นกระบวนการแปรรูปผลผลิตซึ่งแปรเปลี่ยนการส่งออกสินค้าเป็นการนำเข้าสินค้า ในหนังสือของ Ingrain (1983) ได้อธิบายเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ โดยเขาจินตนาการว่าเจ้าของกิจการในประเทศสหรัฐอเมริกาที่เปิดธุรกิจใหม่ซึ่งใช้เทคโนโลยีล่าสุดยอดมาแปรรูปข้าวสาลี ไม้ และอื่น ๆ ให้เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีคุณภาพสูง

และราคาถูก เจ้าของกิจการคนนั้นถูกมองว่าเป็นผู้นำทางอุตสาหกรรม แต่หลังจากนั้นมึนักข่าวไปตรวจสอบและพบว่าสิ่งที่เจ้าของกิจการคนนี้ทำก็คือการส่งข้าวสาลีและไม่ไปยังประเทศในเอเชียและซื้อสินค้าอุตสาหกรรมมาขายในประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนั้นการค้าระหว่างประเทศไม่ใช่แนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบใหม่ แต่เป็นกิจกรรมหนึ่งในระบบเศรษฐกิจ

2) การแข่งขันในตลาดโลก

Krugman กล่าวไว้ว่าการที่ผู้ขึ้นชอบการค้าระหว่างประเทศมักกล่าวว่าประเทศแต่ละประเทศมีการแข่งขันกันเองซึ่งเหมือน ๆ กับการแข่งขันของบริษัทที่อยู่ในสายธุรกิจเดียวกัน ธุรกิจที่แข่งขันไม่ได้ก็จะหายไปจากตลาดนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ในวิชาเศรษฐศาสตร์ทั่วไป อาจารย์ควรจะสอนนิสิตว่าการค้าระหว่างประเทศไม่ได้เกี่ยวกับการแข่งขัน แต่เป็นการแลกเปลี่ยนที่ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน และจุดประสงค์ของการค้าระหว่างประเทศคือการนำเข้าสินค้า ไม่ใช่การส่งออกสินค้า หมายความว่าประโยชน์ที่ได้รับจากการค้าระหว่างประเทศ คือ ความสามารถในการนำเข้าสินค้าที่ประชาชนต้องการบริโภค ดังนั้นการส่งออกสินค้าไม่ใช่วัตถุประสงค์ของการค้าระหว่างประเทศ และโดยตัวของการส่งออกสินค้าเองถือเป็นภาระซึ่งประเทศนั้นต้องแบกรับเอาไว้เพราะประเทศที่นำเข้าสินค้าจากต่างประเทศต้องมีเงินที่จะจ่ายค่าสินค้า ซึ่งเงินนี้ได้จากการส่งออกสินค้า อาจารย์ควรจะสอนนิสิตว่าธุรกิจทุกธุรกิจมีที่ว่างซึ่งเขาสามารถที่จะดำเนินธุรกิจได้ ไม่มีใครที่จะถูกขับออกจากตลาด ดังนั้นการค้าระหว่างประเทศไม่ได้เกี่ยวกับการแข่งขัน แต่เป็นการแลกเปลี่ยนที่ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

3) ประสิทธิภาพ

ผู้ที่ขึ้นชอบการค้าระหว่างประเทศมักเชื่อว่าประเทศใดก็ตามที่มีประสิทธิภาพการผลิตที่สูงขึ้นจะทำให้ประเทศนั้นสามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้ ซึ่ง Krugman ได้ย้าว่านิสิตควรจะทำให้ความเข้าใจว่าประสิทธิภาพที่สูงนั้นมีประโยชน์แต่มีข้อเพราะช่วยให้ประเทศแข่งขันกับประเทศอื่นได้ ประเทศมีการผลิตและการบริโภคสินค้าและบริการได้มากขึ้น ซึ่ง Krugman ได้ยกตัวอย่างว่าถ้าทุกประเทศในโลกมีประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ต่อปี ระดับค่าครองชีพของชาวอเมริกันจะเป็นอย่างไร ซึ่งเราอาจจะเห็นด้วยว่าค่าครองชีพจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ต่อปี สมมติต่อไปว่าถ้าหากในขณะที่ประสิทธิภาพการผลิตของประเทศสหรัฐอเมริกายังคงเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ต่อปี ส่วนประเทศอื่น ๆ ประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 3 ต่อปี ระดับค่าครองชีพของคนในประเทศสหรัฐอเมริกาจะเท่ากับเท่าไร คำตอบที่ถูกต้อง คือ ร้อยละ 1 ต่อปี ยกเว้นเสียแต่ว่ามีผลของปัจจัยอื่น (เช่น เทอมการค้า^{3/} เป็นต้น) มาเกี่ยวข้อง แต่จากงานวิจัยในทศวรรษที่ผ่านมาพบว่าเทอมการค้าไม่มีผลกระทบกับระดับค่าครองชีพของประชาชน แต่ก็มีนิสิตจำนวนไม่น้อยที่สรุปว่าเทอมการค้ามีผลกับระดับค่าครองชีพของประชาชน เนื่องจากการที่นิสิตได้เข้าใจว่าการค้าระหว่างประเทศเป็นเสมือนเกมแข่งขันทางกีฬา^{4/} ดังนั้นนิสิตควรเข้าใจว่าประสิทธิภาพที่สูงขึ้นไม่ได้ช่วยให้ประเทศแข่งขันกับประเทศอื่นได้ แต่ทำให้ประเทศผลิตและบริโภคสินค้าและบริการได้มากขึ้น

4) ภาคการผลิตที่เพิ่มมูลค่า

ผู้ที่ขึ้นชอบการค้าระหว่างประเทศเชื่อว่า การ

^{3/} คือ สัดส่วนราคาสินค้าที่ส่งออกต่อราคาสินค้าที่นำเข้า เทอมการค้าดีขึ้นหรือราคาสินค้าส่งออกสูงขึ้น ทำให้คนในประเทศนั้นมีรายได้เพิ่มขึ้นและจะนำเข้าสินค้ามากขึ้น ดังนั้นเทอมการค้าที่ดีขึ้นทำให้ระดับค่าครองชีพของประชาชนดีขึ้น

^{4/} เกร็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ : เมื่อ Krugman เขียนบทความลง New York Times เขาได้กล่าวถึงความสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ผู้ช่วยบรรณาธิการได้บอกกับ Krugman ว่าควรจะอธิบายว่าประสิทธิภาพการผลิตที่สูงจะทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกาแข่งขันในตลาดโลกได้ ผู้ช่วยบรรณาธิการลังเลที่จะพิมพ์งานของ Krugman ถ้าเขาไม่เพิ่มวลีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น Krugman กล่าวว่าอาจารย์จะต้องสอนกับนิสิตว่าอย่าเข้าใจผิดที่ผู้ช่วยบรรณาธิการเข้าใจ

แข่งขันกับนานาชาติคือการต่อสู้ว่าใครจะอยู่ในภาคการผลิตที่มีมูลค่าสูง โดยรายได้ที่แท้จริงของประเทศสามารถเพิ่มขึ้นได้ถ้าหาก (1) มีการไหลของทุนและแรงงานไปสู่ธุรกิจซึ่งมูลค่าเพิ่มต่อพนักงานมีค่าสูงกว่า และ (2) ถ้าบริษัทอยู่ในตำแหน่งที่อยู่เหนือคู่แข่งต่างชาติ ซึ่งอาจเป็นเพราะการมีเทคโนโลยีที่เหนือกว่าคู่แข่ง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ Krugman ว่าเป็นความคิดที่ไร้สาระ ยกตัวอย่างเช่น จากโมเดลของ Ricardo ที่อธิบายประเทศ 2 ประเทศที่ผลิตสินค้า 2 ชนิด (เช่น การผลิตข้าวกับการผลิตรถยนต์ เป็นต้น) ประเทศหนึ่งมีประสิทธิภาพการผลิตของทั้ง 2 อุตสาหกรรมเหนือกว่าอีกประเทศหนึ่ง แน่นอนที่สุดว่าประเทศที่มีประสิทธิภาพการผลิตเหนือกว่าย่อมจะมีอัตราค่าจ้างที่สูงกว่า ดังนั้นอุตสาหกรรมใดก็ตามที่ประเทศนั้นมีความเชี่ยวชาญก็จะมีมูลค่าสูงตามไปด้วย รวมทั้งมูลค่าเพิ่มต่อพนักงานก็มีค่าสูงด้วยเช่นกัน ซึ่งหมายความว่าประเทศที่มีค่าครองชีพสูงมีผลมาจากการที่ประเทศนั้นอยู่ในภาคการผลิตที่ถูกต้อง หรือประเทศที่ยากจนจะร่ำรวยได้ถ้าหากพยายามที่จะเลียนแบบการพัฒนาประเทศมาจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งความจริงแล้วคำตอบก็คือมันไม่ใช่ จะเห็นได้ว่าการแปลความดังกล่าวไม่ถูกต้อง

5) งาน

สิ่งหนึ่งที่ไม่ว่าผู้ที่สนับสนุนหรือคัดค้านแนวคิดของการค้าระหว่างประเทศต่างเห็นด้วยกันก็คือประเด็นในเรื่องของการจ้างงาน ประธานาธิบดี Bush ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการเยือนประเทศญี่ปุ่นก็คือ **“ต้องการการสร้างงาน งาน และงาน”** ให้กับชาวอเมริกัน และในเวทีการค้าเสรีของกลุ่มประเทศอเมริกาเหนือต่างก็มีการโต้แย้งกันในประเด็นของผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้าต่อการจ้างงาน

นิสิตควรทราบว่าระดับการจ้างงานเป็นประเด็นทางด้านมหภาค ซึ่งการจ้างงานในระยะสั้นขึ้นอยู่กับอุปสงค์รวม และในระยะยาวขึ้นอยู่กับอัตรา

การว่างงานโดยธรรมชาติ นโยบายต่าง ๆ ทางด้านจุลภาค เช่น ภาษีศุลกากร เป็นต้น มีผลกระทบน้อยมากกับระดับการจ้างงาน ซึ่ง Krugman ได้กล่าวว่านโยบายการค้าระหว่างประเทศควรจะพิจารณาถึงผลกระทบในแง่ของประสิทธิภาพของแรงงาน ไม่ใช่ในรูปของจำนวนการจ้างงานหรือว่างงาน

6) หุ่นส่วนใหม่

ผู้ที่ชื่นชอบการค้าระหว่างประเทศมักกล่าวว่ารัฐบาลควรจะสนับสนุนอุตสาหกรรมที่สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ (Cluster) หรือการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ Krugman กล่าวว่า นิสิตควรทำความเข้าใจว่าการแข่งขันที่สำคัญ คือ การที่อุตสาหกรรมในประเทศสหรัฐอเมริกาแข่งขันกันเพื่อเป็นผู้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เช่น ทุน ทักษะ และแรงงาน เป็นต้น รัฐบาลของประเทศสหรัฐอเมริกาอาจจะสนับสนุนให้อุตสาหกรรมหนึ่งในประเทศแข่งขันกับอุตสาหกรรมจากต่างชาติ แต่อุตสาหกรรมที่ภาครัฐให้การสนับสนุนก็ยังมี การแย่งเอาทรัพยากรไปจากอุตสาหกรรมอื่นที่ผลิตเพื่อการบริโภคในประเทศด้วย ดังนั้นนิสิตควรเข้าใจว่าเมื่อมีการเปิดเสรีทางการค้ามากขึ้น รัฐบาลไม่ควรมุ่งที่จะสนับสนุนอุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อการส่งออกเพียงอย่างเดียว แต่รัฐบาลควรพิจารณาความช่วยเหลือในภาพรวมโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งคือระดับครอบครัวต้องแข็งแรง ชุมชนอยู่ได้ ประเทศชาติเข้มแข็งและยืนหยัดอยู่ได้ด้วยอย่างยั่งยืน

III. สรุป

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อต้องการให้นิสิตเข้าใจอย่างถูกต้องในหลักการเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ โดยการค้าระหว่างประเทศไม่ใช่แนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบใหม่แต่เป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งในระบบเศรษฐกิจซึ่งแปรเปลี่ยนการส่งออกเป็นการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ ประสิทธิภาพการผลิตที่สูง

ขึ้นไม่ได้ทำให้ประเทศนั้นแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ได้ แต่ทำให้ประชาชนในประเทศนั้นผลิตและบริโภคสินค้าและบริการได้มากขึ้น ผลกระทบของนโยบายการค้าระหว่างประเทศไม่ใช่ประเด็นการจ้างงานแต่เป็นประเด็นของประสิทธิภาพ การที่ภาครัฐส่งเสริมอุตสาหกรรมใดอุตสาหกรรมหนึ่งให้ทำการผลิตเพื่อการส่งออก จะมีผลกระทบกับการพัฒนาของอุตสาหกรรมที่ผลิต

เพื่อบริโภคภายในประเทศ นอกจากนั้น อาจารย์ควร จะสอนนิสิตว่าการขาดดุลการค้าจะเกิดการปรับโดย ตัวของมันเป็นเองโดยผ่านทางอัตราแลกเปลี่ยน เช่นเดียวกับราคาดุลยภาพในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ซึ่งเกิดจาก เส้นอุปสงค์ตัดกับเส้นอุปทาน และประโยชน์ของการค้าไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าประเทศมีความได้เปรียบโดยสมบูรณ์เหนือคู่แข่งแต่ขึ้นอยู่กับความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ

เอกสารอ้างอิง

Ingrain, J. 1983. *International Economics*. New York : Wiley.

Krugman, P. 1993. "What Do Undergrads Need To Know About Trade?" *American Economic Review*. Vol. 83, No. 2, Papers and Proceedings of the Hundred and Fifth Annual Meeting of the American Economic Association (May, 1993), pp. 23-26.